

lógiai szempontból az mondható, aki valamilyen ok miatt sokat szerepel társai tudatában, tehát sokat választják. Bizonyos műveletekkel minden osztályban meghatározhatók akár a pozitív, akár a negatív jelentőségű gyerekek. A pozitív jelentőségűek általában lányok, míg a negatív jelentőségűek nagy része magányos, tehát az osztályon belül nem tartozik egyetlen klikkhez sem, minden csoport elutasítja magától. A pozitív jelentőségűek tanulmányi eredménye 4,5 körül; míg a negatív jelentőségűeké 2,5 körül mozog. Mindezekből látszik, hogy a pozitív jelentőségűek általában legnagyobb sikerszintet. A "jó tanuló" kategória helyettesít minden más értéket és azonosítja mind a tanárok, mind a gyerekek a jó szervező, a jó funkcionárius, a népszerű kategóriákkal.

A szociometriai hálóból az is leolvasható, hogy ezek a pozitív jelentőségű gyerekek általában egy klikkben tömörülnek, és mindenkor elkülönülnek a negatív jelentőségűektől.

Megállapítható, hogy a társas kapcsolatokat az iskolában az iskolai siker rendezi, ami viszont nem azonos a "tudással", hanem egy sor objektív és szubjektív elem határozza meg. Városiasabb környezetben valószínűleg más eredményt kapnánk, mint egy olyan községben, ahol nincs iskola. A további kérdés pedig az, hogy ezekből a kisiskolás korra jellemző kényszerűen a lajdságokból az iskola befejezése után milyen fogyatékosságok maradnak meg. Sikerül-e kinőni belőlük, vagy egy infantilizálódási folyamat veszi kezdetét?

Ne felejtsük el azonban, hogy ezeket a problémákat a demokratizálódás hozta felszínre, és egy részük annak következménye. Ennek ellenére a megoldás mégis az, hogy az autonóm demokratikus iskola vegye át fokozatosan a kényelmes pedagógiai eszközökkel szelektáló "apatikus" iskolák helyét.

Várszegi Tibor

...SEMMENT A REFORMRÓL...

Savary petit /Kevés vagy, Savary/ - hirdették még a nyáron a Sorbonne homlokzatán hatalmas piros betűk. A francia felsőoktatásért felelős minisztert becsmérő felirat azokban a napokban kerülhetett "mél-tó" helyére, amikor az egyetemi reformot tárgyalta a Nemzetgyűlés. A párizsi utcákon a diákok tüntettek, a rendőrség pedig beavatkozott. Jelöl annak, hogy a legrégebbi polgári demokráciák sem mentesek a konfliktusok nem-megoldásának utcai eszközeitől.

A nem-megoldás ~~nem~~ egyedül valamilyen probléma megoldásának elmulasztásával. S nemcsak azért, mert a problémák a maguk teljességében általában nehezen megoldhatók, s inkább meghaladhatók, újabb ellentmondásokba átfejleszthetők. További kifejtés helyett essen inkább szó arról az alkalomról, amikor mindez fölvetődött bennem: a gödöllői Diákszemélytről.

Ez a november 4. és 6. között lezajlott tanácskozás, melyen a magyar felsőoktatási intézmények diák-képviselői vettek részt, megvitatta a felsőoktatás átalakításának programját tartalmazó ún. "kék füzet"-et. Az anyagot Köpeczi Béla kulturális miniszter megnyitó beszédében így jellemezte: "Nem reformról van szó, hanem fejlesztésről, amely tekintetbe veszi az eddigi eredményeket, folyamatos változtatásokat irányoz elő és megteremt az ehhez szükséges tartalmi, szervezeti és gazdasági feltételeket...reálisan megalapozott fejlesztésről van szó..." Ugyanakkor ő mondta el azt is, hogy nem létezik olyan népgazdasági terv, amely a fejlesztés koncepciójával azonos időszakokra /tehát 2000-ig/ tervezi, és azt, hogy e koncepció gazdasági oldalának tervezése csak a jelenlegi öt éves tervidőszakra volt lehetséges.

Mint a "kék füzet"-ből és a miniszteri beszédből kitűnt, csak 1990

után tartják emelhetőknek a felsőoktatásra fordított összegek költségvetési arányát; addig csupán ennek az aránynak a megőrzése /0,9%/, illetve reálértékének szinten tartása a cél. Köpeczi Béla szerint ezáltal biztosítható az eddig megkezdett rekonstrukciók befejezése az ELTE-n és a Közgáz-on, valamint az egyetemek gép- és műszerellátásának javulása. Ebben egyet is lehet érteni a miniszterrel. Hozzáteve persze azt is, hogy a "kék füzet"-ben foglaltak nagy része ily módon - anyagi eszközök hiányában - nem válhat valóra.

Ezt erősítette meg bennem a másodikként felszólaló Bihari Mihály is. A Művelődési Minisztérium osztályvezetője szerint az intenzív fejlesztés kevésbé látványos, mint az extenzív, de több pénzbe kerül. Valóban: több pénz kell a jegyzetek kiadására és iratására, a nyelvoktatás, a könyvtárak és az információáramlás fejlesztésére - és mind ez a bölcsészek számára különösen fontos! - sorolhatnám tovább. Bihari Mihály szerint: "...ha ezeken a területeken stagnálás van, az rögtön jelentkezik a képzési színvonal romlásában..."

Ő már előszeretettel használta a "reform" szót. Kompetencia és reformelkötelezettség volt az a két érték, mely köré beszédét rendezte. Kompetenciát a reformot alakítóktól a viták során és reformelkötelezettségnek nevezte a kulturális kormányzatot. Nem szabad - mondta -, hogy az egyetemek oktatói, hallgatói és a minisztérium között "lövészárók" huzódjon. Az egyetemeken ezért reformérdekeltséget kell kialakítani.

Mindez nagyon rokonszenves elképzelés, de több szempontból ellentmondásos is. "...Csak társadalmi reformfolyamatokba ágyazva lehet sikere az oktatási reformnak..", "...az anyagi feltételeket az egész kormányzat feladata biztosítani..." - hosszan idézhetném még Bihari Mihályt, a ki a szekcióülésen kimondta azt, amit a minisztérium más képviselői is éreztettek: a Művelődési Minisztériumot a Tervhivatal és a társtárcák magára hagyták a reform eddigi munkálataiban. Ha a dolog így áll, az csak egyik jele annak, hogy a társadalmi reformfolyamatok sorsa legalábbis kérdéses; és ha a társtárcák és a Tervhivatal nem mutatkoznak elég elkötelezettség a felsőoktatási reform ügye iránt, akkor egy mégoly elkötelezett MÜM-apparátus sem tehet túl sokat. Nem beszélve az ebben a minisztériumban nem olyan ritka személyi változásokról.

Sajnos úgy tűnhetett Bihari Mihály szavaiból, hogy a minisztérium a reformtörekvések akadályát a "helyi ellenállásokban" is látja - talán tulzott aggodalommal. Valószínűleg léteznek ilyenek, ám ez nem indokolja azt, hogy mind az ő, mind a "kék füzet" szemléletében az egyetemi oktatók és hallgatók csak potenciális szövetségesként legyenek jelen, nem pedig olyan bázisként, melynek kezdeményezőseire, kísérletezéseire is /lásd: Jámbor szándék c. tervezet a BTK-n/ épülhet a reform. Ebből a szemléletből következnek a "kék füzet"-ben is kinyilvánított minisztériumi elképzelések, hogy a tanszékvezetői kinevezéseket minisztériumi, az egyetemi tanáriakat pedig minisztertanácsi hatáskörbe kell utalni. Az érvek: így garantálhatók a reform személyi feltételei, így nőni fog az egyetemi tanárok és a tanszékvezetők társadalmi presztízse. Akadhatnak persze kétkedők, akik szerint a társadalmi presztízis inkább függ a lehető legkevesebb kötöttséggel járó kutatómunka lehetőségétől és a magasabb fizetésektől. Mindenesetre tény, hogy az ilyen centralizációs törekvések ellentmondanak az ugyancsak a "kék füzet"-ben kinyilvánított egyetemi demokrácia és autonómia elveinek.

A tanácskozáson sokszor esett szó az érdekeltségi viszonyok reformnak kedvező módon történő átalakításáról. Félő azonban, hogy ezeket a viszonyokat az egész felsőoktatásra érvényesen nagyon kevesen ismerik. Sürgetően szükség volna egy, a ténával kapcsolatos, reprezentatív, egzakt felmérésre, és olyan tudományos munkaközösség felállítására, mely az érdekeltségi viszonyok változásait, és általában a reform lehetőségeit figyelemmel kísérné.

A Diáksparlamenten elhangzott felszólalások nagy része azon kérdések körül forgott, melyekről eddig irtam: - az egyetemnek autonómiája, a reform anyagi-társadalmi körülményei, az egyetemek belső demokráciája; - és amelyek már Köpeczi Béla és Bihari Mihály felszólalásaiban is hangsúlyt kaptak.

Ezután az egyetemek és főiskolák küldötteié volt a szó. Az első napon 12 hozzászólás hangzott el. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem küldötte, Horváth Gyula rögtön azt az értesülését mondta el, mely szerint a "kék füzet" nem egyezik - helyenként koncepciójában sem azzal az anyaggal, melyet a minisztérium jóváhagyásra a Minisztertanács elé terjeszt. Ezt az értesülést egyébként a tanácskozás folyamán a minisztérium képviselői nem cáfolták. Az általa szükségesnek tartott reform lényegét Horváth Gyula a hallgatótársai nevében is négy pontban jellemezte: autonómia, demokrácia, a hallgatói státusz megváltoztatása és az egyetemen belüli képzés választhatósága. Ezek valóban szükséges feltételei a reformnak, ámde nem elégségesek, és valóban csak feltételei, azaz csak kívülről vonatkoznak arra, amit a reformnak meg kellene változtatnia: a képzési folyamatra, annak tartalmára, intenzitására.

Az ELTE küldöttének, Nagy Imrének felszólalása alapos, problémaérzékeny volt és sok tekintetben meghatározta a további vitát. Úgy vélekedett, hogy a "kék füzet" megvitatására fordítható idő rövidsége miatt a minisztérium nem várhatta, hogy mindenben megalapozott véleményt mondanak a tervezetről és azt sem, hogy bázist teremthet a reformnak. Nem látta tisztázottnak a javaslat műfaját és célját, és alkalmatlannak ítélte arra, hogy az átalakítás programja legyen, hozzátevé azt, hogy megvalósulása jelentős lépés lenne. Modell kidolgozására lenne szükség - vélte - még abban a helyzetben is, amikor nincs meg a megvalósítás lehetősége, különben a későbbi intézkedések is ad-hoc jellegűek lesznek. Kifogásolta, hogy a végrehajtás ütemtervét csak most kezdik kidolgozni, amire pedig már 1981 nyaratól lett volna lehetőség. A "kék füzet"-ről így összegezte véleményét: "...nem reformjavaslat; csak gyógyszer, nem pedig gyógyászó..."

Hosszasan idézhetnék még a színvonalas felszólalásokból. A küldöttek nagy része - felkészülten és tárgyilagosságra törekedve - a vártnál kritikusabb hangot ütött meg. Közülük is kitűnt Fischer György, az ELTE küldötte, aki - nagyon megalapozottan - amellet érvelt, hogy a "kék füzet" nem tekinthető a felsőoktatás reformprogramjának. Ebből azonban olyan következtetést vont le, hogy a Diáksparlamentnek vissza kell azt utasítania. Ezt nem tartottam volna adekvát lépésnek, mert a gödöllői tanácskozásnak nem volt joga arra, hogy elfogadja vagy elvesse a tervezetet. Csak arról dönthetett, hogy a hozzászólások alapján összeállított állásfoglalást, illetve a "kék füzet" kritikáját elfogadja-e vagy sem. Így persze a Fischer Györggyel vitázók is, akik az elfogadás mellett érveltek, hibás körbe kerültek. Érveik között szerepelt az is, hogy egy esetleges el nem fogadás esetén a minisztérium tárgyalási készsége csökkenne, és esetleg nem kerülhetne sor annak az "ifjusági bizott-

ság"-nak fölállítására sem, amely ellenőrizné az intézkedési terv végrehajtását és amellyel a tanácskozás elején kecsegtették a küldötteket. Ezekkel az érvekkel a küldöttek és egy-két KISZ-tisztségviselő hadakozott, nem pedig a minisztérium képviselői, akik inkább csak éreztették, hogy őket magukra hagyták és a küldöttek támogatására apelláltak. Így jöhetett létre az a furcsa helyzet, hogy egy minisztérium vagy annak egy osztálya, mely jószándékuan, rengeteg nehézséggel küzdve, ám nem ritkán autoriter módon /autoriter: itt nem pejorativ, hanem annak tudomásul vétele, hogy sokszor nem is lehet másképp intézni az ügyeket/ jár el, mint végrehajtó szerv, bizalmat kér egy olyan fórumtól, melynek nem felelős.

Itt érdemes kitérni az egész reformvita menetére. A minisztérium külön-külön kérte ki a hallgatók, az oktatók, a társtárcák véleményét. Ezzel most nehéz is a helyzete megkönyű is. Nehéz azért, mert minden vitapartner hajlamos a minisztériumot, mint a vele szemben álló egyedüli tárgyaló félt a bajok "összforrásának" tekinteni és elfelejteni azt, hogy a minisztériumi döntések mögött sokszor más nyomásgyakorló csoportok is állhatnak. Ugyanakkor könnyebb azért, mert utóbbiakra hivatkozhat, manipulálhat velük, az "összérdek" képviselőjeként léphet föl és a külső szándékokat - elvi egyetértése fönntartásával - a saját érdekei szerint, eredeti kontextusukból kiragadva válthatja valóra. Az alternatíva elgondolásához merész képzelgetés szükséges: elgondolni egy olyan reformvitát, ahol az összes érdekelt fél /minisztérium, társtárcák, Tervhivatal, hallgatók, oktatók/ képviselői együtt ülnek le megvitatni egy alapos, szakmai viták során testet öltött tervezetet, mely elfogadása után kötelezővé válik az összes fél számára.

Visszatérve előbbi gondolatnetemhez, a bizalom kérdése még fontosabbá vált a Diákparlament má-

sodik napirendi pontjának tárgyalásakor, mely az 1981-es országos Diákparlament intézkedési tervének végrehajtásáról szóló jelentés megvitatása volt. Pontosabb lenne végrenem-hajtást írni: ismeretlen források szerint az intézkedési terv 84%-a nem vált valóra. /Nem világos, hogy az említett érték milyen paraméterek figyelembe vételével született. /Mindenesetre a pontok túlnyomó többségére igaz az előbbi állítás./ Ebben a helyzetben persze a jelentésnek arról kellene szólnia, hogy miért nem hajtották végre a tervezett intézkedések nagy részét. Erről azonban csak a szekcióülésen kaptunk információkat Bihari Mihálytól, aki egyébként nagyon korrektül, nyíltan vitatkozott, komolyan érvelt, figyelt a véleményekre és válaszolt a kérdésekre. Okként bizonyos társadalmi ellentéteket is megjelölt, valamint a minisztériumot is megköltő ügyvitel nehézségét és azt, hogy a minisztériumot 1981-ben olyan ígények felvállalására kényszerítették /?/ az akkori Diákparlamenten, melyek kielégítése nem tartozik hatáskörébe. A gödöllői Diákparlament így az 1981-es intézkedési terv kissé megkurtított változatát fogadta el és végrehajtásának ellenőrzésére az említett Ifjúsági Bizottságba 12 tagot választott. /Ennek másik 12 tagját a KISZ KB Egyetemi és Főiskolai Tanácsa nevezi ki./

A tanácskozás miniszteri zárszava előtt felszólaló Tétényi Pál, az MSZMP KB. Kulturális Osztályának vezetője szerencsétlen módon a reformért aggódókat erősítette meg bizalmatlanságukban azzal, hogy a társadalmi reformfolyamatokról úgy beszélt, mintha azok évek óta egyenletesen fejlődőnének, az egyetemekről pedig úgy, mintha helyzetük szinte idilli, s nem válsággal fenyegető volna.

Az állásfoglalások elfogadásával a gödöllői Diákparlament véget ért. Semmi világraszóló esemény nem történt, ami önmagában még nem is baj. Lehet, hogy beszámolóm emiatt sem túl érdekes. Mert a nem-megoldásról szól; a negatív megoldásról: diszfunkcionális, egymásba fonódó félcselekvésekről, fellehetőségekről, fél-re sikerült szándékokról, semmint a reformról...